

דף ט

באורים, ציונים, פרפראות

'שני אלפים תוהו' – והארץ היתה תהו ובהו בגימטריא (עם מנין האותיות והכולל) אלפים שנה בלי תורה (בעל הטורים בראשית א, ב).

בבאר 'שני אלפים תוהו' – ע' בחדושי הנצי"ב כאן ובפירושו 'הרחב דבר' פרשת נח יא, א. וע' לעיל ג. וע"ע בהרחבה בכללות הענין עפ"י משנת ר' צדוק הכהן מלובלין ז"ל, בספרו של אבי מורי ז"ל 'תבל בצדק' שערם ראשון שני ושמיני.

'אי נימא ממתן תורה עד השתא ליכא כולי האי...' – יש מפרשים 'עד השתא' – זמן חתימת התלמוד; שממתן תורה ועד לתקופת רב אשי שהיה 'סוף הוראה', אין אלפיים שנה, וכפי המובא באגרת רב שרירא גאון שרב אשי נפטר בשנת שנ"ח לחורבן הבית. נמצא ממתן תורה עד לאותו זמן – 1735 שנה (ספר התרומה הל' עכו"ם קלה; וכיוון לפרש כן הר"ג לפשיץ בהגהותיו).

(ע"ב) 'האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד, ניטפי חד שתא ונחשבו כללי ביובלי...' – שיטת רש"י ז"ל שלפי מסקנת הסוגיא בערכין, הבית חרב בשנת ת"ך לבנינו, ואותה שנה היתה ראשונה לשמיטה (וכן נקט הרא"ש לעיקר. וע' רש"י בערכין יב).

ואילו שיטת רשב"ם רבנו תם והרמב"ם ועוד (וגרסתם בסוגיתנו שונה. וע"ע בתורי"ד בשם תשובת רבנו גרשום), שהבית נחרב בשנת תכ"א לבנינו, והיא היתה שנה ראשונה לשמיטה. הרי שנחלקו בחשבון שנות השמיטה לדורות.

ולהלכה אנו נוקטים כהרמב"ם ושאר פוסקים, שהרי הרמב"ם כתב כן בשם קבלת הגאונים. ואע"פ שהגר"א באר והחזיק מאד כשיטה החולקת, 'מכל מקום נראה כיון שנהגו כהר"מ, אין לזוז מהמנהג...' (עפ"י חזון איש שביעית ג, לג; שו"ת אור לציון ח"א יו"ד כו. ושם כתב בדעת הרמב"ם (שמיטה ויובל י, ג ד) שהבית נחרב בשנת ת"כ לבנינו, וכשיטת רש"י כאן ובעה"מ. וכן כתב בספר אור שמח (שמיטה פ"י, ע"ש). וע"ע בתומים סז, ג). עוד נחלקו הראשונים האם להלכה שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, או אינה מתחשבת בחשבון שנות השמיטה. וכן נחלקו באיזו שנה נבנה הבית, אם בשנת ג' אלפים ת"י או ת"ט (ע' בבעל המאור וברא"ש כאן וברמב"ם פ"י מהל' שמיטה ויובל). ומכל אלו המחלוקות, היה מקום להקל בשביעית בזמן הזה, מפני כמה ספקות וספקי ספקות על ודאות שנת השמיטה. אבל כיון שנהגו כפי קבלת הגאונים, והרי 'הקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות' כדברי הרמב"ם שם, הלכך אין לעשות 'ספק ספקא' בגלל הדעות השונות. (ע' בכל זה באור לציון שם ובספר בית ישי ד, א. וע"ע בקובץ אגרות חזו"א ח"ג ד; עלה יונה עמ' תיא).

'אמר רבי חנינא: אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד – לא תקח...' – כתב הריטב"א: 'פרש"י ז"ל שהוא קץ הגאולה. ולפי פירושו יש לנו לומר ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו ולא נתקיימו דברי התנא. ואינו נכון בעיני. ולכך נראה לפרש שהם היו יודעין כי לאותו הזמן ראויין ליגאל אלא אם כן גרמו עונות מרובים, ואם רבו אותם עונות לעכב המשיח, שראויים הדור ההוא ליענש שירבו הגזרות עליהן ויוציאו הקרקעות מתחת ידן.'

[וכן הביא התורי"ד מתשובות הגאונים, שהיה באותו הזמן שמד גדול על ישראל].
והגר"ר גדליה לפשיץ בהגהותיו על הש"ס כתב: 'ובאמת היה או עת רצון ועבר בעו"ה, דכמה עתים יש בזמנים חלוקים עד עת אחרון הנודע לה"ו.'

'ככתבם וכלשונם'

'ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח' – ...' כי כל הנפשות שיצאו עד אברהם אבינו עליו השלום, נוטעו בזרעו אחר כך... והיינו כי שני אלפים הוא סבוב שלם בבריאה, כמו שאמרו 'בשנים נברא העולם...', וכמו שכתבתי במקום אחר על מאמר רז"ל דתורה קדמה שני אלפים שנה לעולם. ולכך אמרו ז"ל 'שני אלפים תוהו שני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח' – שבכל חלק היו כל הנפשות הראויות לצאת, דתוהו עד אברהם אבינו ע"ה, ודתורה – בזרעו, עד משיח שיכלו כל הנשמות שבגוף, כמו שאמרו ביבמות (ב.ס.) ויהיה פעם שלישיית בתכלית השלימות בדורו של משיח המתחיל בשני אלפים השלישים... (מתוך צדקת הצדיק קט. וע"ע במש"כ במחשבות חרוץ טו, עמ' 111).

'אמר רבי חנינא: אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד – לא תקח...'. ... משל לזה הביא מו"ח ר' נחום זאב זצ"ל: כשיש חולה מסוכן במשפחה, ובני המשפחה קראו לרופא ויושבים ומצפים לבואו, בכל פעם ששומעין קול דופק, הרי רצים לפתוח את הדלת. ואף כשפתחו הרבה פעמים ונמצא שטעו – לא בא הרופא, האם יתיאשו מביאתו ויתעצלו מלפתוח את הדלת? הלא כל חפצם הוא שיבוא, וכח ניתן באדם שלא יתיאש מדבר אשר יחפוץ בו בכל לבו. כן צריכה להיות אצלנו הציפייה למשיח, שנבין שהוא לבדו תכליתנו והצלתנו, עד כדי כך שבכל רגע נדמה שיבוא. כמו שהמשיח לנו הגמרא (ע"ז ט:) 'אחר ד' אלפים ורל"א שנים לבריאת העולם, אם יאמר לך אדם קנה שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד – אל תקח', ופירש רש"י: 'דלמה תפסיד הדינר'. עד כדי כך עלינו לחכות למשיח. והנה ידוע שצדיק שהעלה את עצמו לדרגה רמה, יכול לזכות גם בעולם הזה להשיג מעין גילוי כבודו ית' שיתגלה לכלל ישראל בביאת המשיח. ומי שישאף לגילוי זה בכל לבו – ישיגנו אף שהוא במדרגה היותר תחתונה, כי שאיפתו היא 'פתחו של מחט' הנדרשת ממנו, ועל ידה יזכה לסייעתא דשמיא היותר גדולה – לחזות בנועם ה'; וכערך שאיפתו לזה, כך תהא עלייתו. צריך לדעת שבפחות מבחינת 'מחכים אנחנו' אי אפשר לעלות בשום אופן, וזהו ששואלים לאדם ביום הדין 'ציפית לישועה?...'. (מכתב מאלהו ח"ג עמ' 280. ועע"ש בח"ה עמ' 101).

*

'והפרה (האדומה) היא המקנחת צואה זו (דמעשה העגל). דעבודה-זרה נקראת 'צואה' – צא תאמר לו (ע' להלן מז:). ועל כן אותו שעשה עצמו עבודה זרה נידון בצואה רותחת (גטין נז.). ורז"ל אמרו (שם) מפני שהלעיג על דברי חכמים. והיינו, דבזרע ישראל אי אפשר שיהיה יצרא דעבודה-זרה, וכמו שאמרו (סנהדרין ג:) דלא עבדו ע"ז אלא להתיר עריות, ומי שאין כוונתו לכך – בא לו מחשבה זו ע"י הלעגה וליצנות מדברי חכמים, דזהו שורש עמלק הראשית דגוים, שנקרא 'לץ', דממנו נמשכים אחר כך בהתפשטות כל מיני ע"ז של כל עכו"ם, כי ע"י ההלעגה שבמוח נעשה כל גופו צואה, בהיות מוחו בית-הכסא גמור שהוא מקום ליציאת פסולת המאכל, ודברי תורה הם מזון הנפש, והוא לחם שמלאכי השרת אוכלים – מזון הנבלע ברמ"ח איברים שאין בו פסולת, אבל חכמה חיצונית המצויה גם באומות העולם, ויש מה שהוא נקרא חכמה באמת, שנקרא גם בלשון הכתוב 'חכמה' – אלא שהם קולטים הפסולת ממנו, כי בזה שרשם, ופסלתו היא הליצנות מחכמה האמתית.

וכל מיני עבודות-זרות שהיו מתעים ההמון – ודאי היו מראים להם בחכמתם המזוהמת שיש בה ממש, אבל הכל נמשך מצד הליצנות מהאמת, על ידי זה ממציאים שקר המתדמה לאמת... (מתוך מחשבות חרוץ עמ' 39).

דף י

הערות, באורים ופרפראות

'סבור רבנן קמיה דרבה למימר האי שטר מאוחר הוא, נייעכביה עד דמטיא זמניה ולא טריף' – בפרש"י נרשמה הגרסה: 'נייעכביה, ועד דמטי זמניה לא טריף'. וקצת קשה, שמשמע לכאורה מגרסה זו שכשהגיע זמנו יוכל לטרוף מלקוחות שלקחו באותן שש שנים, והרי אין הדין כן, שהרי השיעבוד חל רק לאחר שש, ולעולם אינו טורף מלקוחות שלקחו קודם. גם לשון 'נייעכביה' אינו מובן, אם הכוונה שבית דין יעכבו השטר בידם כדי שהמלוה לא יטרוף מלקוחות שבינתיים, קשה הלא לפי סברת רבנן עתה שהוא שטר מאוחר, זמנו רק כעבור שש שנים וכיצד יוכל לגבות בו, וא"כ למה לא יניחוהו בידו. על כן נראה שהעיקר כגירסה שלפנינו, ושני דברים סברו לעשות בשטר זה בהרעת כח המלוה: 'נייעכביה עד דמטיא זמניה' – יעכב הלווה פרעון חובו עד לאחר שש, שלא יוכל המלוה לגבות אפילו ממנו עצמו קודם לכן, כי בכתבו זמן מאוחר הריהו כמוחל לו שלא יצטרך לפורעו עד לאותו זמן. ודבר נוסף 'ולא טריף' – אפילו לאחר שש לא יוכל לגבות מלקוחות שלקחו בינתיים, כי השיעבוד מתחיל רק מהזמן המצוין בשטר (עפ"י נודע ביהודה תנינא חו"מ יא. ועל פי פירוש זה הסכים לדעת בנו שנקט (ע"ש בסימן הקודם) שכל הכותב שטר מאוחר, אין המלוה חייב לפרוע לו עד לתאריך המופיע בשטר, גם כשידוע שההלוואה היתה מקודם והרי תם הלוואה שלשים יום).

'שאיין מושיבין מלך בן מלך... שאיין להן לא כתב ולא לשון' – הרי שלשה חסרונות בחשיבותה של מלכות אדום: בעיקר מלכותם, שאינה נמשכת מאב לבן, בכתבם, ובלשונם. וסימנך: ראשי תבות 'מלך' – מלכות, כתב, לשון (עפ"י בן יהודע, ע"ש. וע"ע הגהות ריעב"ץ). עוד מובא בתוס' (בע"ב ד"ה כל) מספר יוסיפון, שנשבעו רומיים שלא להמליך עליהם מלך אלא היו ממנים ישיש בעלמא עם יועצים מסביבו, עד לסוף כמה שנים מלך עליהם אחד בחזקה, והוא היה ה'קיסר' הראשון.

(ע"ב) 'זלימא ליה בלחש? – משום דכתיב כי עוף השמים יוליך את הקול' – נראה שהכוונה היא למשטר הכוכבים והמזלות. חשש רבי פן ישאלו מהחזוים בכוכבים כי הוא זה הנותן עצות לקיסר ויכירו בו.

או הכוונה לשדים [שנקראו בגמרא 'עוף השמים'], וידוע שאין השד יודע אלא דברים שהאדם מוציא מפיו, לא מה שבלבו (בן יהודע)

'כל יומא הוה משמש לרבי, מאכיל ליה, משקי ליה, כי הוה בעי רבי למיסק לפוריא, הוה גחין קמי פוריא, אמר ליה: סק עילואי לפורייך... אמר, מי ישימני מצע תחתניך לעולם הבא... – כשברך יצחק את עשו אמר לו: ואת אחיך תעבד – זוהי תכלית ברכתו ושלימות שלו, שאם יזכה יהא עבד לישראל. ולכך בקש אנטונינוס לשמש את רבי ושיעלה עליו, שעל ידי כן יוכל לזכות לעולם הבא, כי בא אל תכליתו (עפ"י פוקד עקרים ה, עמ' 31. ע"ש. וע' בן יהודע בשם הרחיד"א).

אוכלים משלהם ושותים משלהם ושמש שלהן עומד לפניהם – מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (וקרא לך ואכלת מזבחו – משעת קריאה).

הלכך כל שלשים יום, בין שמפרש בהזמנתו מחמת הילולא אני עושה סעודה זו, בין שאינו מפרש – אסור. משלשים יום ועד שנים עשר חדש, אם מפרש אסור ואם אינו מפרש מותר. ואדם חשוב נמנע אפילו לאחר שנים עשר חדש, כפי שנהג רב יצחק ב"ר מרשיא (מפני ששמח ממנו העכו"ם מאד. רש"י).

א. רבנו יונה כתב שאם בשעת ההזמנה אומר לו היהודי שלא יאכל עמו אלא בנפרד – לית לן בה.

ב. יש מי שכתב שאם שלח לישראל מאכלים לביתו – אינו בכלל האיסור (ע' בשו"ת הרא"ש יט, כב).

ג. אין בזה דין 'יהרג ואל יעבור' (עפ"י מחשבות חרוץ עמ' 182).

יש שנסתפקו להתיר משום איבה (ע' יו"ד קנב, א).

אין בכלל 'משתה' סעודת מרעות (= 'טוויזג') שעושים הצעירים זה עם זה, ומותר לשאת וליתן עמהם בסעודה זו (עפ"י גמרא להלן יד. ורש"י).

דפים ח – ט

ד. א. מתי פשטה מלכות רומי בנצחונה על מלכות יון?

ב. מתי גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכויות?

ג. מתי גלתה סנהדרין מלשכת הגזית, ומדוע?

ד. מתי הפסיקו לדון דיני קנסות?

ה. מה היה משך תקופת שלטון יון בכיפה?

ו. מלכות חשמונאי ומלכות בית הורדוס – כמה זמן נמשכה מלכותם?

ז. מתי החלו 'שני אלפים תורה' ומתי 'שני אלפים ימות המשיח'?

ח. באיזו שנה משנות השמיטה נחרב הבית השני, וכיצד דרך החישוב לידע מתי שנת השמיטה?

א. שלשים ושנים קרבות עשו רומאים כנגד יוונים ולא עלתה להם, עד ששיתפו את ישראל עמם ונצחום בשנת 214 לבנין הבית השני. 26 עמדו בהסכם שעשו עם היהודים ולא רדו בהם, לאחר מכן, בשנת 240 לבנין, פשטה מלכות הרשעה על ישראל (- 180 שנה לפני החורבן).

ב. שמונים שנה קודם חורבן בית שני גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכויות.

ג. ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרין לחנות, מפני שרבו הרוצחים ולא רצו לדון דיני נפשות. לפי הסבר אחד בתוס', כאשר היו רואים צורך שעה, היו חוזרים אל הלשכה ודנים שם.

ד. דיני קנסות היו דנים כל עוד היו חכמים סמוכים בארץ ישראל, אף לאחר החורבן.

ה. מלכות יון שלטה בפני הבית השני מאה ושמונים שנה. תחילת מלכותם היתה בשנת ל"ה לבנין, לאחר מלכות פרס. שש שנים מלכו בעילם, ולאחר מכן פשט שלטונם בכל העולם. [אותה שנה שפשטה מלכותם בכל העולם, היתה תחילת האלף השני ליציאת מצרים; 480 שנה משיצאו ממצרים עד בנין הבית הראשון, 410 שנה לבניינו, 70 שנה גלות בבל, ועוד 40 שנה בימי הבית השני עד שפשטה מלכות יון כאמור. להלן י.].

ו. מלכות חשמונאי בפני הבית מאה ושלש, וכמו כן מלכות בית הורדוס – סך הכל מאתים ושש שנה עד החורבן.

ז. שני אלפים תורה החלו מואת הנפש אשר עשו בחרן – בהיות אברהם אבינו ע"ה בן חמשים ושתים שנה. באותה שנה מלאו אלפים שנה מבריאת העולם – 'שני אלפים תוהו', ללא תורה. שני אלפים ימות המשיח החלו בתום ארבעת אלפים שנה לבריאת העולם – מאתים שבעים ושנים שנה לאחר חורבן הבית השני.

ח. בשנה ראשונה לשמיטה נחרב הבית (תענית כט.). לדברי רש"י כאן (וכן נקט הרא"ש לעיקר), החורבן היה בשנת ת"כ לבנינו, ולדעת כמה ראשונים (רשב"ם, ר"ת ועוד. וכו"כ רש"י בערכין יב) – בשנת תכ"א.

הבא לידע באיזו שנה לשמיטה הוא עומד, ייחשב את מספר השנים משנת החורבן עד לאותה שנה [ויסיף שנה אחת (לגרסת רש"י)], ויחלקן לשבע. והנותר, אם יש, זוהי השנה שעומד בה לסדר שבוע של שמיטה. לפרוש רש"י (וכן נקט הרא"ש), שנת ת"כ לבית היתה ראשונה לשמיטה, והחישוב לשנות החורבן מתחיל מתכ"א, לכן יש להוסיף שנה אחת. ואולם כמה ראשונים חולקים וסוברים שאין להוסיף שנה.

ולדברי חכמים הסוברים ששנת חמשים אינה עולה לשנת השמיטה, יש לחלק תחילה את מספר השנים ליובלות, ואת עודף השנים שביובל האחרון, יש לחלק לשבע על אותה הדרך.

כתבו כמה ראשונים שהלכה כר' יהודה ששנת חמשים עולה לכאן ולכאן (רא"ש ועוד). ואף לדעת חכמים י"א שמאז חורבן הבית – גם הם מודים ששנת חמשים מתחשבת עם שנות השמיטה.

דף י

טו. א. כיצד מציינים את השנה בשטרות?

- ב. מה דין משא ומתן בימי איד שעושים מלכי עובדי כוכבים? מהו יום גנוסיא של מלך?
- ג. כיצד באו לידי ביטוי דברי עובדיה על אדום: הנה קטן נתתיך בגוים, בזוי אתה מאד?

א. בשטרות היו מונים (בגולה) את השנים לתחילת מלכות היונים, ולא מתחילת מלכותם ממש אלא שש שנים לאחר מכן, כשפשטה מלכותם. והיא שנת 380 לפני חורבן בית שני.

[מעשה בשטר שצוינה בו שנה מאוחרת בשש שנים מהשנה בה יצא השטר, והורה רב נחמן שאפשר לגבות בו מיד ואינו 'שטר מאוחר', שיש להניח שהסופר דייק וחישב השנים מתחילת מלכות היונים ולא מעת שפשטה].

במנין זה מתחילים למנות שנה חדשה באחד בתשרי, שהוא ראש השנה למלכי גויים.

גם אם אין מפורש בשטר 'למלכי יון'. ואפילו האלפים והמאות אינם מצוינים אלא הפרטים בלבד [וכתוב בו 'בכך וכך לפרט'] – הוכיחו התוס' שהשטר כשר, כיון שבגולה אין מונים אלא למלכות יון.

והוא הדין למנין שאנו מונים בשטרות – לבריאת העולם, אעפ"י שלא הזכיר בפרוש 'לבריאת העולם' ולא ציין האלפים – כשר (עפ"י תוס', רא"ש ומאירי. 'וכן אנו רגילים לפעמים' – ריטב"א. וכן עשה רבנו תם מעשה. וע"ע בשו"ת הרא"ש מה, כה).